

Typologie koncepcí konsolidovaných účetních výkazů[#]

Vladimír Zelenka*

Úvod

Problematikou sestavování konsolidovaných účetních výkazů, jakož i výkazů, v nichž je použita ekvivalenční metoda, se zabývají běžné odborné publikace a příručky. V nich obvykle bývá čtenář seznámen s algoritmy a procedurami konsolidace resp. ekvivalence v kontextu aktuální normativní úpravy. Jinými slovy, jsou k dispozici příručky o konsolidaci účetních výkazů, o aplikaci ekvivalenční metody podle IFRS, podle národních úprav atd., avšak jen minimální pozornost je v literatuře věnována koncepčním teoretickým východiskům samotné konsolidace výkazů a ekvivalenční metody (zejména u rozvahy) a především jejich vývoji. V tomto článku budou čtenáři seznámeni s typologií konsolidačních (a „ekvivalenčních“) koncepcí. Byť se téma jeví jako odtažitě od praxe, není tomu tak. Jen s povědomím o genesi jednotlivých koncepcí (teorií) totiž mohou sestavovateli i uživateli konsolidovaných účetních výkazů (resp. výkazů za použití ekvivalenční metody) docházet souvislosti konkrétní aktuální úpravy ve všech jejích aspektech (oceňování, nekontrolní podíly, akviziční rozdíl, eliminace vzájemných zůstatků a transakcí, alokace pořizovacích nákladů akvizice atd. atd.). Článek čtenáři umožní zorientovat se v jednotlivých teoriích a uvědomit si, do jaké míry jsou aktuální normativní úpravy (např. IFRS, ČÚS 20 apod.) konsistentní se základy „logiky“ konsolidace účetních výkazů a výkazů s použitím ekvivalenční metody.

1 Teorie konsolidovaných účetních výkazů v různých účetních metodách

Myšlenkový základ konsolidace účetních závěrek se v účetním výkaznictví vždy odvíjel od toho, jak pojmout konsolidaci rozvahy. Historicky se objevilo několik pojetí konsolidace rozvahy, která se svou podstatou zásadně liší. Další text se zabývá pouze těmi teoriemi konsolidace, které se zakládají na účetní koncepci koupě nebo v souladu s ní mají některé podstatné rysy (tj. není zde věnována pozornost teoriím spjatým s účetní metodou sdílení podílů (pooling of interests) a s účetní metodou nové jednotky (new entity method resp. fresh start method). Na tomto místě jsou naznačena pouze koncepční východiska těchto metod účetního řešení podnikových kombinací.

Konsolidace v rámci různých účetních metod pro podnikové kombinace

Během vývoje účetního vykazování podnikových kombinací se vyvinuly výše uvedené základní tři přístupy k jejich vykazování, a to v řadě různých variant. Dále uvedená metoda akvizice podle IFRS 3 je ve skutečnosti rozšířením a modifikací metody koupě. Pro přehlednost jí je v dalším textu ponecháno samostatné místo.

[#] Tento příspěvek byl zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví VŠE v Praze, který je realizován v rámci institucionální podpory VŠE IP 100040.

^{*} Doc. Ing. Vladimír Zelenka, Ph.D. – docent; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <zelenka@vse.cz>.

Metoda koupě (purchase method)

Metoda koupě vychází při zobrazování podnikové kombinace z pohledu kupujícího. Tato metoda nejlépe vyhovuje situaci, kdy lze identifikovat nabyvatele, tj. podnik, který po kombinaci začíná uplatňovat rozhodující vliv nad nabytou jednotkou. Metoda koupě se dá použít při nákupu čistých aktiv podniku nebo části podniku, při nákupu balíku akcií představujícího kontrolní vliv, a to buď za peníze, nebo jinou protihodnotu. Výhodiskem je u metody koupě poskytnutá protihodnota v její aktuální hodnotě (obvykle vyjádřené jako pořizovací náklady) vynaložená za získaná čistá aktiva nebo za balík akcií nabývané jednotky. Tato protihodnota je cenou za nabývanou jednotku. Metoda koupě obvykle předpokládá, že pořizovací náklady odpovídají směřovaným hodnotám. Tento předpoklad může vést ke spolehlivému vykázání tehdy, jde-li o směnu mezi nezávislými subjekty. Položky identifikovatelných čistých aktiv nabývané jednotky jsou oceněny ve výši jejich aktuální hodnoty (v současnosti vesměs na bázi fair value). Případný rozdíl mezi hodnotou poskytnuté protihodnoty za nabývanou jednotku a úhrnnou hodnotou jejich identifikovatelných čistých aktiv je identifikován jako goodwill, pokud je kladný. Položky aktiv a závazků nabyvatele nejsou u metody koupě přeceňovány na fair value. Jednotlivým konsolidačním koncepcím spadajícím do rámce metody koupě je tento článek věnován.

Metoda akvizice (acquisition method)

Jde o metodu, která byla formulována v IFRS 3. Je odvozena od metody koupě, resp. je jejím rozvinutím. Pod názvem metoda akvizice se metoda účetního zachycení podnikové kombinace v roce 2005 objevila v návrzích nových resp. novelizovaných standardů týkajících se podnikových kombinací. Oproti tradiční metodě koupě se při metodě akvizice nevychází poskytnuté protihodnoty za nabývanou jednotku, ale pouze z určitým způsobem stanovené hodnoty této jednotky jako celku (v návrzích to byla fair value nabývané jednotky jako celku, v aktuálním znění standardu IFRS 3 (a americkém SFAS 141R jde o součet fair value poskytnuté protihodnoty za nabývanou jednotku a fair value nekontrolních podílů). Typickým znakem této metody je vykazování tzv. celkového (full) goodwillu. Stejně jako teoriím založeným na účetní metodě koupě se tento článek věnuje i konsolidačním koncepcím odpovídajícím účetní metodě akvizice podnikových kombinací, která je v podstatě do určité míry rozšířenou metodou koupě.

Metoda sdílení podílů (pooling of interest method)

Tato účetní metoda spočívá ve spojení původně nezávislých vlastnických podílů do nového ekonomického celku pokračujícího jako jediný subjekt. Tato metoda se považuje za vhodnou pro jednotky přibližně stejné velikosti a ekonomického potenciálu. Obvykle se spojení vlastnických podílů uskutečňuje výměnou akcií, částečně i peněžním vypořádáním. Předpokládá se, že jde o spojení rovnocenných partnerů a nikoli o získání kontrolního (rozhodujícího) vlivu jednoho subjektu nad druhým. Nedochozí k přeceňování položek ani jednoho ze spojujících se podniků. Tato metoda vychází z fikce, že spojující se jednotky spolu působily již odedávna. Z tohoto důvodu v sobě neobsahuje prvek nabytí, a tudíž nevede ani k identifikaci a vyčíslení goodwillu. Metoda sdílení podílů není vhodnou pro akvizice, v nichž je zřejmý nabyvatel s kontrolním vlivem a nabývaná jednotka. Přesto jde o účetní metodu, na základě níž se v historii často aplikovaly konsolidační metody. Konsolidace v rámci této účetní metody vychází z těchto principů: nevykazuje se goodwill ze spojení, nepřeceňují se položky čistých aktiv nabývané jednotky ani nabyvatele, dochází k agregaci čistých aktiv a vlastního kapitálu obou jednotek, vylučují se vzájemné zůstatky (včetně majetkových účastí

proti vlastnímu kapitálu). Metoda sdílení podílů již není pro podnikové kombinace v posledních letech stěžejními nadnárodně uznávanými standardy povolena. Konsolidaci v rámci metody sdílení podílů se článek dále nevěnuje.

Metoda nové jednotky/metoda nového začátku / (new entity method /fresh start method/)

Myšlenkovým základem této účetní metody je předpoklad, že spojením jednotek tyto spojované jednotky zanikají a namísto nich vzniká zcela nová účetní jednotka s novou ekonomickou podstatou. Spojované podnikatelské jednotky lze při této metodě považovat za prodávající (a zároveň nabývané) a nově vzniklou jednotku je možné považovat za nabyvatele. Vychází se z toho, že nově vzniklá jednotka není pokračováním činnosti ani jedné ze spojujících se jednotek, ale že na nových kvalitativních základech (podstatná synergie, velikost, omezení konkurence, způsob řízení, teritoriální či územní rozšíření působnosti apod.) vzniká podstatně odlišný subjekt. Tato metoda předpokládá přecenění položek identifikovatelných čistých aktiv všech zúčastněných stran, tj. jak spojovaných jednotek, tak i nově vzniklé jednotky, na aktuální fair value. Při metodě nové jednotky se identifikuje a případně vyčísluje goodwill (obsahující jak goodwilly ze spojovaných jednotek, tak i goodwill ze synergie ze spojení). Při konsolidaci se přirozeně vylučují vzájemné zůstatky (včetně majetkové účasti a vlastního kapitálu). Metoda nové jednotky dosud nemá místo v nadnárodní standardizaci účetního řešení podnikových kombinací. Konsolidacemi podle této metody se dále nezabýváme.

2 Rysy charakteristické pro stanovení typů konsolidačních teorií v rámci účetní metody koupě a akvizice

Na opačných pólech spektra teoretických přístupů ke konsolidaci rozvahy stojí dvě mezní koncepce. Na jedné straně koncepce, která ve všech aspektech naprosto důsledně zobrazuje podíl investora tak, jakoby podíly ostatních akcionářů neexistovaly. Dále je toto pojetí označováno jako „ryze vlastnická koncepce“. Protipólem je koncepce, která od konsolidované rozvahy požaduje, aby byly zohledněny veškeré podíly, tedy nejen podíl investora. A to tak, že se při prezentaci rozvahy (na straně pasiv) nečiní rozdíl mezi podíly jednotlivých akcionářů. Tato koncepce nechť je označována jako „ryzí koncepce ekonomické jednotky“. Všechny dále uvedené koncepce pochopitelně vycházejí z pozice investora. Mezi oběma mezními pojetími je možné identifikovat další přístupy v logické posloupnosti, někdy budou zmíněny i různé varianty určité koncepce podle odlišností určitých charakteristik. Různými přístupy ke klasifikaci konsolidačních koncepcí se zabývají například Baxter – Spinney (1975), Farkaš (1994) a Taylor (1996). Dále uvedená typologie koncepcí se omezuje na situace, kdy k datu nabytí vzniká kladný konsolidační rozdíl resp. goodwill, což je situace normální.

Klasifikační znaky teorií konsolidace účetních výkazů

Typickými znaky, které umožňují odlišit jednotlivé teoretické koncepce, jsou zejména:

a) rozsah, jímž se s rozvahovými položkami investora agregují položky rozvahy nabyté jednotky

Existují čtyři možné přístupy k agregaci položek čistých aktiv:

1. neagregování položek čistých aktiv nabyté jednotky s položkami nabyvatele.

Tento přístup ve své podstatě nepatří do oblasti konsolidace účetních závěrek, neboť základním znakem konsolidace je právě agregace čistých aktiv. Neagregování položek čistých aktiv je naopak vlastní ekvivalenční metodě, která představuje určitý specifický způsob vykazování investice do nabyté jednotky. Neagregování čistých aktiv tedy nemůže být vzato v potaz v souvislosti s typologií konsolidačních metod.

2. agregování položek čistých aktiv nabyté jednotky ve výši podílu nabyvatele s jeho položkami čistých aktiv.

Ve skutečnosti jde o různá pojetí tzv. poměrné konsolidace.

3. agregování položek identifikovatelných čistých aktiv nabyté jednotky v plné výši a goodwillu nabyté jednotky ve výši podílu nabyvatele s položkami čistých aktiv nabyvatele.

Jde o různá pojetí tzv. plné konsolidace.

4. agregování položek identifikovatelných čistých aktiv a goodwillu nabyté jednotky v plné výši s položkami čistých aktiv nabyvatele.

Jde o různá pojetí tzv. plné konsolidace.

b) charakter a rozsah, jímž se vyjadřuje rozdíl z konsolidace k datu akvizice

I. rozdíl vyčíslený na základě účetních hodnot vykázaných čistých aktiv nabyté jednotky (konsolidační rozdíl):

1. *konsolidační rozdíl odpovídající podílu nabyvatele (p),*

II. rozdíl vyčíslený na základě fair value identifikovatelných čistých aktiv nabyté jednotky (goodwill):

2. *goodwill odpovídající podílu nabyvatele (p) – částečný goodwill,*
3. *goodwill odpovídající 100% podílu na nabývané jednotce – celkový (full) goodwill.*

Problematické vykazování konsolidačního rozdílu resp. goodwillu se podrobně věnuje Zelenka (2006).

c) způsob vykazání nekontrolních podílů na čistých aktivech

1. *nekontrolní podíly se nevykazují (viz různé typy poměrné konsolidační metody¹),*
2. *nekontrolní podíly na čistých aktivech se vykazují jako cizí kapitál,*
3. *nekontrolní podíly na identifikovatelných čistých aktivech se vykazují odděleně od cizího i vlastního kapitálu (tzv. mezzanine view),*

---

¹ Teoreticky jde i při aplikaci poměrné konsolidační metody vykazovat menšinové podíly (podílově vlastnická koncepce), avšak toto pojetí v praxi nenašlo uplatnění. S ohledem na tuto skutečnost se není tato koncepce dále rozebírána.

4. *nekontrolní podíly na identifikovatelných čistých aktivech se vykazují ve vlastním kapitálu odděleně od vlastního kapitálu skupiny,*
5. *nekontrolní podíly na identifikovatelných čistých aktivech a goodwillu se vykazují ve vlastním kapitálu odděleně od vlastního kapitálu skupiny,*
6. *nekontrolní podíly na identifikovatelných čistých aktivech a goodwillu se vykazují ve vlastním kapitálu integrované s položkami vlastního kapitálu skupiny (agregované řádek po řádku).*

Problematika nekontrolních podílů ve vztahu ke koncepcím konsolidace je podrobněji rozebrána například v Newlove (1926), Rosenfield – Rubin (1986), Alfredson (2007), Zelenka (2011).

d) způsob ocenění agregovaných položek čistých aktiv nabyté jednotky

1. *položky čistých aktiv jsou agregovány v účetních hodnotách vykazovaných u nabyté jednotky,*
2. *položky identifikovatelných čistých aktiv jsou agregovány v hodnotách aktuálních k datu akvizice (dle aktuálních IFRS a US GAAP ve výši fair value resp. reálné hodnoty dle českých předpisů).*

Ve vývoji konsolidovaných rozvah některé kombinace výše uvedených znaků nedávají smysl nebo jsou nekonsistentní. Koncepčně nejčistší kombinace představuje určitá linie, která začíná vlastnickým pojetím konsolidace a končí pojetím ekonomické jednotky.

Zmíněná linie představuje tyto koncepce:

- ryze vlastnická koncepce,
- koncepce mateřské jednotky (na základě účetních hodnot čistých aktiv nabývané jednotky),
- koncepce mateřské jednotky (na základě aktuálních hodnot identifikovatelných čistých aktiv nabývané jednotky),
- rozšířená koncepce mateřské jednotky,
- omezená koncepce ekonomické jednotky,
- koncepce ekonomické jednotky,
- ryzí koncepce ekonomické jednotky.

K některým výše uvedených koncepcím lze přiřadit i jejich modifikace, které jsou více či méně konsistentní s hlavními rysy dané koncepce. Nejtypičtější modifikace budou vymezeny v části věnované příslušné základní koncepci.

3 Koncepce konsolidovaných účetních výkazů

3.1 Ryze vlastnická koncepce (koncepce podílová)

Toto pojetí vychází z fikce, že investor by měl v bilanci vykazovat nabytou jednotku pouze ve výši své podílové účasti. Ignoruje ostatní akcionáře. Metoda je založena na těchto principech:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o jeho podíl na položkách aktiv a závazků nabyté jednotky (analogicky tomu je i u ostatních výkazů, kde se rovněž agreguje pouze podíl na položkách nabyté jednotky),
- v rozvaze nejsou vykázány podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní/menšinové podíly),
- vychází se z účetních hodnot vykázaných čistých aktiv nabývané jednotky (konsolidační rozdíl tudíž není vhodné označovat za goodwill),
- konsolidační rozdíl je vykázán pouze jako rozdíl odpovídající podílu investora, nikoli jako celkový konsolidační rozdíl vztahený ke 100 % podílů,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace ve výši podílu investora.

Toto pojetí není v úplném souladu s účetní metodou koupě pro účetní zachycení podnikové kombinace, protože nejde o agregaci položek vykazovaných nabývanou jednotkou ve výši účetní hodnoty. Konsolidací je totiž poměřována investice v pořizovacích nákladech s podílem na účetních hodnotách vykazovaných položek čistých aktiv nabývané jednotky s případným vykázáním konsolidačního rozdílu. Ostatní charakteristiky se zmíněnou účetní metodou v zásadě nejsou v rozporu.

Ryze vlastnická koncepce v minulosti převážně vycházela z účetního ocenění bilančních položek nabyté jednotky. Vedle tohoto principu existuje i modifikace, která vychází z agregace bilančních položek nabývané jednotky ve výši aktuálních hodnot (např. fair value) k datu akvizice, často je uváděn i požadavek na vykázání identifikovatelných položek čistých aktiv k datu akvizice bez ohledu na to, zda byly vykázány v rozvaze nabývané jednotky. Výše uvedené charakteristiky ryze vlastnické koncepce jsou tedy modifikovány takto:

- vychází se z aktuálních hodnot vykázaných případně identifikovatelných položek čistých aktiv nabývané jednotky (konsolidační rozdíl je tudíž možné označovat za goodwill),
- goodwill je vykázán pouze ve výši odpovídající podílu investora, nikoli jako celkový (full) goodwill vztahený ke 100 % podílů.

Vlastnická koncepce odpovídá lépe účetní metodě koupě než ryze vlastnická koncepce, avšak princip agregace pouhého podílu na identifikovatelných čistých aktivech nabývané jednotky je do určité míry možné použít pouze pro vztah tzv. spoluovládání.

Ryze vlastnická koncepce dnes v nadnárodně uznávaných standardech ani v českých předpisech není obsažena. V současné době se lze setkat se zmíněnou vlastnickou koncepcí, kterou upravuje IAS 31 Účasti na společném podnikání (IASB, 2005), u nás ČUS 20, a uvádí ji pod názvem poměrná konsolidace. Tuto metodu lze použít, jak již bylo výše uvedeno, pouze pro účetní vyjádření společného rozhodujícího vlivu (spoluovládání) a nelze ji v žádném případě použít pro výlučný rozhodující vliv (ovládání) nabyté jednotky investorem. Nový IFRS 11 Společná uspořádání však počítá s tím, že od r. 2013 nebude tento přístup umožněn ani pro společné ovládání, a tím poměrná metoda z mezinárodní standardizace zmizí (viz IASB, 2012).

3.2 Koncepce mateřské jednotky (z účetních hodnot čistých aktiv nabývané jednotky)

Tato koncepce rovněž vychází z pohledu investora, avšak neomezuje se jen na agregaci investorova podílu na účetní hodnotě čistých aktiv nabývané jednotky, ale do konsolidované rozvahy jsou zahrnuty i podíly ostatních akcionářů. Jde tedy o koncepci, již jsou agregovány

položky aktiv a závazků nabývané jednotky ve výši odpovídající 100 % podílů. Konsolidovaný vlastní kapitál však představuje vlastní kapitál investora a jeho podíl na účetním vlastním kapitálu nabývané jednotky. Nekontrolní podíly jsou zahrnuty do cizího kapitálu. Charakteristické rysy této koncepce:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o jeho podíl i o podíly ostatních akcionářů na položkách aktiv a závazků nabyté jednotky (analogicky tomu je i u dalších výkazů, které se rovněž agregují na úrovni 100 % podílů),
- v rozvaze jsou specificky vykázány podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní/menšinové podíly),
- nekontrolní podíly se považují za součást cizího kapitálu,
- vychází se z účetních hodnot vykázaných čistých aktiv nabývané jednotky (konsolidační rozdíl tudíž není vhodné označovat za goodwill),
- konsolidační rozdíl je vykázán pouze jako rozdíl odpovídající podílu investora, nikoli jako celkový konsolidační rozdíl vztahovaný ke 100 % podílů,
- nekontrolní zisk je považován za náklad,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace plně, vnitroskupinové výsledky z transakcí po vlastnické ose nahoru se vylučují v rozlišení na kontrolní a nekontrolní část.

Koncepci účetní metody koupě pro zachycení podnikových kombinací je vzdálen požadavek na agregaci vykázaných aktiv nabývané jednotky v účetních hodnotách. Ostatní charakteristiky nejsou s touto metodou v zásadní kolizi.

Koncepce mateřské jednotky (s účetní hodnotou čistých aktiv nabývané jednotky) dnes v nadnárodně uznávaných standardech ani v českých předpisech není obsažena. V dřívějších dobách však byla často považována za vhodnou.

V praxi se objevovala i modifikace této koncepce, která spočívala v tom, že se nekontrolní podíly vykazovaly v rámci vlastního kapitálu nebo stranou vlastního i cizího kapitálu. V našich podmínkách byla koncepce mateřské jednotky s uvedenou modifikací vykazování nekontrolních podílů jakožto složky vlastního kapitálu aplikována do roku 2001.

3.3 Koncepce mateřské jednotky (z aktuálních hodnot čistých aktiv nabývané jednotky)

Tato koncepce je blízká koncepci předchozí. Je rovněž založena na agregaci čistých aktiv nabývané jednotky ve výši 100 % podílů. Toto pojetí však předpokládá, že položky identifikovatelných čistých aktiv nabývané jednotky k datu akvizice budou agregovány v přeceněných (fair) hodnotách ve výši podílu nabyvatele a nabývanou jednotkou vykázané položky čistých aktiv budou agregovány v účetních hodnotách ve výši podílů náležitým nekontrolním akcionářům. Konsolidovaný vlastní kapitál i zde představuje vlastní kapitál investora a jeho podíl na přeceněném vlastním kapitálu nabývané jednotky. Nekontrolní podíly jsou u této koncepce zahrnuty do cizího kapitálu nebo stranou vlastního i cizího kapitálu, výjimečně do vlastního kapitálu. Charakteristické rysy této koncepce:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o jeho podíl na identifikovatelných položkách čistých aktiv nabyté jednotky i o podíly ostatních akcionářů na vykázaných položkách aktiv a závazků nabyté jednotky (analogicky tomu je i u dalších výkazů, které se rovněž agregují na úrovni 100 % podílů),
- v rozvaze jsou specificky vykázány podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní podíly),

- nekontrolní podíly se považují za součást cizího kapitálu nebo jsou vykázány stranou cizího i vlastního kapitálu, výjimečně jako součást vlastního kapitálu,
- vychází se z přeceněných hodnot identifikovatelných čistých aktiv ve výši podílu nabyvatele a z účetních hodnot vykázaných čistých aktiv nabyté jednotky ve výši podílů ostatních akcionářů (konsolidační rozdíl je tudíž možné označovat za goodwill),
- goodwill je vykázán pouze jako rozdíl odpovídající podílu investora, nikoli jako tzv. celkový goodwill vztažený ke 100 % podílů,
- nekontrolní zisk je považován za náklad v případě, že jsou nekontrolní podíly vykazovány v cizím kapitálu,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace plně, vnitroskupinové výsledky z transakcí po vlastnické ose nahoru se vylučují v rozlišení na kontrolní a nekontrolní část.

Toto pojetí bylo jedním z nejobvyklejších způsobů plné konsolidace a řada národních standardů, jakož i mezinárodní standardy (IAS 22 Podnikové kombinace) tento přístup požadovaly nebo alespoň umožňovaly (IASB, 2000). V současnosti se standardizace od tohoto pojetí odklání, přesto má u řady odborníků i zástupců praxe podporu. Standard IFRS 3 Podnikové kombinace a současné znění IAS 27 Konsolidovaná a separátní účetní závěrka, nový IFRS 10 Konsolidovaná účetní závěrka účinný od roku 2013 (IASB, 2005, 2012), jakož i naše úprava s touto koncepcí plné metody nepočítá.

3.4 Rozšířená koncepce mateřské jednotky

Jde o koncepci, která je na pomezí přístupů, které jsou založeny na výlučném pohledu investora, a přístupů, které jsou dále označovány jako koncepce ekonomické jednotky. Při této koncepci jsou agregována identifikovatelná čistá aktiva nabývané jednotky s čistými aktivy nabyvatele, a to v plné výši, tj. ve výši 100 % podílů, s výjimkou goodwillu, jehož výše odpovídá pouze podílu nabyvatele. Toto pojetí na rozdíl od předchozího předpokládá, že položky identifikovatelných čistých aktiv k datu akvizice budou agregovány v přeceněných (fair) hodnotách v plné výši. Konsolidovaný vlastní kapitál investora zde představuje vlastní kapitál investora a jeho podíl na přeceněném vlastním kapitálu nabývané jednotky. Nekontrolní podíly jsou při tomto pojetí zahrnuty stranou od vlastního i cizího kapitálu (tzv. mezzanine view). Charakteristické rysy této koncepce:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o položky identifikovatelných čistých aktiv nabyté jednotky v plné výši (analogicky tomu je i u dalších výkazů, které se rovněž agregují na úrovni 100 % podílů),
- v rozvaze jsou specificky vykázány podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní podíly),
- nekontrolní podíly se nepovažují ani za součást cizího kapitálu, ani za součást vlastního kapitálu, tj. jsou vykázány stranou cizího i vlastního kapitálu,
- vychází se z přeceněných hodnot identifikovatelných čistých aktiv ve plné výši (konsolidační rozdíl je tudíž možné označovat za goodwill),
- goodwill je vykázán pouze jako rozdíl odpovídající podílu investora, nikoli jako tzv. celkový goodwill vztažený ke 100 % podílů,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace plně, vnitroskupinové výsledky z transakcí po vlastnické ose nahoru se vylučují v rozlišení na kontrolní a nekontrolní část.

Toto pojetí bylo jednou z alternativ IAS 22 Podnikové kombinace (viz IASB, 2000). Ve standardu IAS 22 se požaduje, aby nekontrolní podíly stály stranou vlastního i cizího kapitálu,

3.5 Omezená koncepce ekonomické jednotky

Jde o koncepci, která je téměř shodná s rozšířenou koncepcí mateřské jednotky, i tato koncepce stojí na pomezí přístupů, které jsou založeny na výlučném pohledu investora, a přístupů, které jsou dále označovány jako koncepce ekonomické jednotky. Při této koncepci jsou agregována identifikovatelná čistá aktiva nabývané jednotky s čistými aktivy nabyvatele ve výši 100 % podílů, kromě goodwillu, jehož výše odpovídá pouze podílu nabyvatele. I při této koncepci se agregují čistá aktiva nabývané jednotky k datu akvizice v aktuálních (fair) hodnotách. Konsolidovaný vlastní kapitál investora zde představuje vlastní kapitál investora a jeho podíl na přeceněném vlastním kapitálu nabývané jednotky. Jediným rozdílem oproti předchozí koncepci je, že nekontrolní podíly jsou součástí konsolidovaného vlastního kapitálu. Charakteristické rysy této koncepce:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o položky identifikovatelných ČA nabyté jednotky v plné výši (analogicky tomu je i u dalších výkazů, které se rovněž agregují na úrovni 100 % podílů),
- v rozvaze jsou specificky vykázány podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní podíly),
- nekontrolní podíly se považují za součást vlastního kapitálu,
- vychází se z přeceněných hodnot identifikovatelných čistých aktiv ve plné výši (konsolidační rozdíl je tudíž možné označovat za goodwill),
- goodwill je vykázán pouze jako rozdíl odpovídající podílu investora, nikoli jako tzv. celkový goodwill vztahený ke 100 % podílů,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace plně, vnitroskupinové výsledky z transakcí po vlastnické ose nahoru se vylučují v rozlišení na kontrolní a nekontrolní část.

Tato koncepce byla jedinou možností podle IFRS 3 Podnikové kombinace (v původním znění z roku 2004 před zásadní novelou z roku 2008) a jednou alternativou umožněnou IFRS 3 (po novele z roku 2008). IFRS 3 považuje nekontrolní podíly za součást vlastního kapitálu. Tvůrci standardu argumentují tím, že do vlastního kapitálu je třeba zanést veškeré složky spadající do tzv. kapacity vlastnění, tj. podíly všech akcionářů podílejících se na jednotkách tvořících skupinu. ČÚS 20 vychází u plné konsolidace rovněž z této koncepce, nekontrolní podíly dle tohoto standardu jsou rovněž součástí vlastního kapitálu.

3.6 Koncepce ekonomické jednotky

Myšlenkovým základem koncepce ekonomické jednotky je promítnout do účetní závěrky ekonomický potenciál celkových čistých aktiv všech jednotek zahrnutých do konsolidované skupiny. Při této koncepci jsou agregována identifikovatelná čistá aktiva nabývané jednotky s čistými aktivy nabyvatele, a to v plné výši, tj. ve výši 100 % podílů, včetně goodwillu. Znamená to, že se tato položka vykazuje jako tzv. celkový (full) goodwill. Rovněž toto pojetí předpokládá, že položky identifikovatelných čistých aktiv k datu akvizice budou agregovány v přeceněných (fair) hodnotách v plné výši. Konsolidovaný vlastní kapitál investora zde představuje vlastní kapitál investora a jeho podíl na přeceněném vlastním kapitálu nabývané jednotky. Do vlastního kapitálu jsou začleněny rovněž nekontrolní podíly, nicméně vykazují

se i u tohoto pojetí odděleně od vlastního kapitálu investora. Nekontrolní podíly obsahují i podíl akcionářů stojících mimo skupinu na goodwillu. Charakteristické rysy této koncepce:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o položky identifikovatelných čistých aktiv nabyté jednotky v plné výši (analogicky tomu je i u dalších výkazů, které se rovněž agregují na úrovni 100 % podílů),
- v rozvaze jsou specificky vykázány podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní podíly),
- nekontrolní podíly se považují za součást vlastního kapitálu a jsou vykázány odděleně od vlastního kapitálu investora,
- vychází se z přeceněných hodnot identifikovatelných čistých aktiv v plné výši (konsolidační rozdíl je tudíž možné označovat za goodwill),
- goodwill je vykázán jako tzv. celkový goodwill vztažený ke 100 % podílů,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace plně, vnitroskupinové výsledky z transakcí po vlastnické ose nahoru se vylučují v rozlišení na kontrolní a nekontrolní část.

Toto pojetí odpovídá základnímu řešení podle aktuálního znění IFRS 3 Podnikové kombinace.

3.7 Ryzí koncepce ekonomické jednotky

Jde o mezní koncepci, která vychází z myšlenky, že všichni akcionáři jednotek začleněných do skupiny jsou naprosto homogenní skupina, která má společný ekonomický zájem. Formálně jde v podstatě o koncepci ekonomické jednotky, jediným rozdílem je způsob vykázání podílů akcionářů stojících mimo skupinu. Při této koncepci jsou agregována identifikovatelná čistá aktiva nabývaná jednotky s čistými aktivy nabyvatele v plné výši včetně goodwillu. Vykazuje se celkový (full) goodwill. Tato koncepce vychází z přeceněných hodnot identifikovatelných čistých aktiv. Konsolidovaný vlastní kapitál se nedělí na vlastní kapitál odpovídající podílu investora a nekontrolní podíly akcionářů stojících mimo skupinu, ale vykazuje se jako homogenní část rozvahy, v níž jsou položky vlastního kapitálu odpovídající podílu investora řádek po řádku agregovány s položkami vlastního kapitálu odpovídajícího podílům ostatních akcionářů stojících mimo skupinu. Z toho je zřejmé, že se specificky nevykazují nekontrolní podíly, ale jsou plně integrovány do běžných položek vlastního kapitálu skupiny. Charakteristické rysy této koncepce:

- jde o rozvahu investora rozšířenou o položky identifikovatelných čistých aktiv nabyté jednotky v plné výši (analogicky tomu je i u dalších výkazů, které se rovněž agregují na úrovni 100 % podílů),
- v rozvaze jsou podíly na vlastním kapitálu ostatních akcionářů (nekontrolní podíly) agregovány řádek po řádku s položkami vlastního kapitálu odpovídajícího podílu investora (skupiny), tzn., nevykazují se odděleně menšinové (nekontrolní) podíly,
- vychází se z přeceněných hodnot identifikovatelných čistých aktiv v plné výši (konsolidační rozdíl je tudíž možné označovat za goodwill),
- goodwill je vykázán jako tzv. celkový goodwill vztažený ke 100 % podílů,
- vzájemné zůstatky a transakce mezi investorem a nabytou jednotkou jsou eliminovány z agregace plně, vnitroskupinové výsledky z transakcí po vlastnické ose nahoru se vylučují a nerozlišují se na kontrolní a nekontrolní část.

Po této poslední koncepci nebyla zatím ze strany uživatelů, a tedy ani tvůrců standardů, poptávka. Informace o nárocích třetích stran stojících mimo skupinu na kapitál této skupiny

(ekonomické jednotky) jsou totiž považovány za standardní atribut konsolidovaných účetních závěrek a jsou pro uživatele užitečné.

Závěr

Typologie teoretických koncepcí konsolidovaných účetních výkazů se odvíjí od charakteru konsolidované rozvahy. Jde o problematiku bytostně teoretickou, avšak pochopení základních charakteristik jednotlivých konsolidačních koncepcí, jakož i jejich vývoj, umožní pochopit řadu souvislostí, které nemohou být zřejmé při pouhém aplikování konsolidačních pravidel stanovených normami. Při pochopení těchto souvislostí by nemohlo docházet k vývojově nekonzistentním přístupům ke konsolidaci, jakým bylo například řešení plné konsolidace podle našich předpisů platné do roku 2001. Uvědomění si vnitřního obsahu fenoménů, jakým jsou nekontrolní podíly, goodwill, obsah vlastního a cizího kapitálu a řady dalších skutečností, umožní uživatelům konsolidovaných účetních závěrek lépe použít v nich obsažené informace pro svá rozhodování.

Vývoj mezinárodní standardizace účetního výkaznictví od IAS 22 až po aktuální znění IFRS 3 ukazuje na to, že došlo k zásadním změnám od požadavků na aplikaci koncepce mateřské jednotky nebo rozšířené koncepce mateřské jednotky, případně omezené koncepce ekonomické jednotky (IAS 22), přes omezenou koncepci ekonomické jednotky (IFRS 3 z roku 2004 před novelou v roce 2008) až po koncepci ekonomické jednotky případně omezenou koncepci ekonomické jednotky podle aktuálního znění IFRS 3 po novele z roku 2008. Použití vlastnické koncepce v současnosti není akceptováno pro vztah ovládání (rozhodující vliv). Je možné pouze pro vztah společného ovládání podle IAS 31 po již velmi krátkou dobu, po níž tento standard bude účinný (do konce roku 2012).

Literatura:

- [1] Alfredson, K. aj. (2007): *Applying International Financial Reporting Standards*. Sydney, Wiley, 2007.
- [2] Baxter, G. C. – Spinney, J. C. (1975): *A Closer Look at Consolidation Financial Theory*. CA Magazine, 1975, roč. 106, č. 2, s. 31-36.
- [3] Farkaš, J. (1994): *Konsolidovaná účtovná závierka*. Bratislava, Súvaha, 1994.
- [4] IASB (2000): *Mezinárodní účetní standardy*. Praha. HZ Praha, 2000.
- [5] IASB (2005): *Mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IFRS)*. Praha, Svaz účetních, 2005.
- [6] IASB (2012): *International Financial Reporting Standards*. London. IASB, 2012.
- [7] Newlove, G. H. (1926): *Consolidated Balance Sheets*. New York, Ronald Press, 1926.
- [8] Rosenfield, P. – Rubin, S. (1986): *Minority Interests Opposing Views*. Journal of Accountancy, 1986, roč. 161, č. 1, s. 78-88.
- [9] Taylor, P. (1996): *Consolidated Financial Reporting*. London, Paul Chapman, 1996.
- [10] Zelenka, V. (2006): *Goodwill*. Praha. Ekopress, 2006.
- [11] Zelenka, V. (2011): *Zveřejnění nekontrolních podílů v rozvaze (Diskuse k nové úpravě nekontrolních podílů v rozvaze)*. Český finanční a účetní časopis, 2011, roč. 6, č. 3, s. 125-129.

Typologie koncepcí konsolidovaných účetních výkazů

Vladimír Zelenka

ABSTRAKT

Dobré pochopení teoretických koncepcí konsolidace účetních výkazů je nezbytné pro to, aby byla správně interpretována čísla z konsolidovaných výkazů. Příspěvek uvádí sedm hlavních koncepcí konsolidace výkazů, od koncepcí vlastnických, přes koncepcí mateřské jednotky až po koncepcí ekonomické jednotky. Hlavními kritérii pro klasifikace těchto koncepcí konsolidace účetních výkazů jsou: rozsah čistých aktiv dceřiné jednotky přičtených k čistým aktivům mateřské jednotky; rozsah a charakter akvizičního rozdílu; způsob vykazování nekontrolního podílu; ocenění čistých aktiv dceřiné jednotky k datu akvizice. Aktuální IFRS (IFRS 3, IAS 27 a IFRS 10) vycházejí z koncepcí ekonomické jednotky. Současná česká úprava účetního výkaznictví je založena na omezené koncepci ekonomické jednotky.

Klíčová slova: Koncepcie konsolidovaných výkazů; Nekontrolní podíl; Konsolidovaná účetní závěrka; Goodwill; IFRS.

Typology of Concepts of Consolidated Financial Statements

ABSTRACT

Good understanding of theoretical concepts of consolidation of financial statements is essential for correct interpretation of consolidated figures. There are seven principal concepts of consolidated accounts indicated in this paper, from proprietary concepts, through parent entity concepts to economic entity concepts. The principal criterion for the classification of indicated concepts of consolidated accounts are: extent of net assets of subsidiary added to the net assets of parent entity; extent and character of acquisition difference; presentation of non-controlling interests; measurement of net assets of subsidiary at the date of acquisition. Current IFRS (IFRS 3, IAS 27 and IFRS 10) are based on economic entity concept. Current Czech accounting standards are based on limited economic entity concept.

Key words: Concepts of Consolidated Accounts; Non-controlling interest; Consolidated financial statements; Goodwill; IFRS.

JEL classification: M41.